

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

**10.00.10 – “MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK”
IXTISOSLIGI BO‘YICHA KIRISH IMTIHONI DASTURI**

Tuzuvchilar:

f.f.d., dots. Sh.Nuriddinov

f.f.f.d., dots. G‘.Shodmonov

f.f.f.d., dots. Z.Namozova

Dastur Qarshi davlat universiteti Kengashining 27-avgust dagi majlisida tasdiqlangan (bayonnoma № 1)

Qarshi 2026 y.

10.00.10 – “Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik” ixtisosligi bo‘yicha kirish imtihoni D A S T U R I

KIRISH

Kirish imtihoni tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga tayyorlik darajasini aniqlash, sohadagi Dolzarb muammolarni tahlil qilish, ularni tadqiq qilishning zamonaviy usullarini tanlash, umuman, ilmiy-tadqiqot ishini samarali tashkil qilish tajribalarini aniqlash imkoniyatini beradi.

10.00.10 – “Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik” ixtisosligi bo‘yicha kirish imtihoni tadqiqotchilarni ilmiy-tadqiqotga tayyorlik darajasini attestatsiya qilishning an‘anaviy shakllaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, amaliy tadqiqotlarning doimiy ravishda evolyutsiyalashib borayotgan muhitida tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlarini yuqori sifat darajasida bo‘lishini ta‘minlash adabiyotshunoslik ta‘limining ko‘p bosqichli rivojlanishida alohida ahamiyat kasb etadi.

- Mazkur imtihon dasturi 10.00.10 – “Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik” ixtisosligi pasportiga mos keladi.

Dastur quyidagi kurslarga asoslanib tuzildi:

- Matnshunoslik tarixi;
- Adabiy manbashunoslik;
- Adabiy manbalar bilan ishlash amaliyoti
- Xattotlik va kitobat san‘ati
- Asliyat va tabdil muammolari

Asosiy qism

Qo‘lyozma matnni o‘rganishning nazariy asoslari

Matnshunoslik fanining maqsadi, predmeti va vazifalari. Adabiy manbashunoslik va uning asoslari. Mazkur fanning ilmiy muammolari. Milliy matnshunoslik va adabiy manbashunoslikning namoyandalari. Ilmiy va adabiy manbashunoslikning D.S.Lixachev, B.V.Tomashevskiy, P.Shamsiyev, H.Sulaymon kabi yetuk mutaxassislari tadqiqotlarida matnshunoslik nazariyasi masalalarining yoritilishi.

Adabiy manbashunoslik va matnshunoslikning fanlar tizimidagi o‘rni

Manbashunoslik va uning mazmuni. Filologik fanlar kontekstida matnshunoslik va adabiy manbashunoslikka munosabat. Manbashunoslik, matnshunoslik, adabiyotshunoslik va tilshunoslikning o‘zaro mutanosibligi, ularning farqli va spetsifik jihatlar.

Ilmiy-tanqidiy matn tushunchasi

Ilmiy-tanqidiy matn tushunchasi, maqsadi va uning tarkibiy tuzilishi. Matnshunoslikda “ilmiy apparat” tushunchasi va kategoriyalari. Ilmiy tanqidiy matnni tuzish prinsiplari. Matn asliyat va ilmiy tanqidiy matn munosabati.

Tafsir ilmi va hermenevtika

Matn sharhi turlari. Sharq adabiy merosida tafsir ilmi uning xususiyatlari. G'arb adabiy ta'limotidai germeneytik talqin tushunchasi va ilmiy qarashlar. Hoshiya, glossariy, interpretatsiya va ularniig matn mukammalligini ta'minlashdagi o'rni. Tafsir va germeneytik taliinning uyg'unligi.

Ko'p nusxali qo'lyozma ustida ishlash

Bir necha nusxali qo'lyozmalarni qiyoslash metodlari. Tayanch nusxani aniqlash. Matnni muqoyasa etishning ilmiy usullari. Ko'p nusxali qo'lyozma asarlarning tiklanishi va uning prinsiplari.

Yagona nusxadagi matn tarixini o'rganish

Matn tarixi mazmuni. Bir nusxali qo'lyozmalarni manbashunoslik va matnshunoslik nuqtai nazaridan o'rganish tajribalari. Individual va umumiy yondashuv uslubi. Yagona nusxali qo'lyozmalarning ilmiy-tanqidiy nashrlarini tayyorlash prinsiplari.

Matnshunoslikda "ilmiy tavsif" tushunchasi

Ilmiy tafsif tuzilishi va tarkibi. Ilmiy tafsif turlari. Qadimiy manbalar uchun tuzilgan kataloglarning ahamiyati. Ilmiy tafsifning matnshunoslik va adabiy manbashunoslik rivojidadagi o'rni. Ilmiy tafsif prinsiplari.

Tabdil muammolari

Tabdil va uning mazmuni. Tabdilda asliyat yozuvi va matnning ahamiyati. Tabdilda shartlilik prinsipi. Matnni bir yozuvdan boshqasiga o'girishda malaka va mahorat masalasi. Mustaqillik davrida adabiy asarlarning tabdil qilinishi xususiyatlari.

Tarjima asarlar matnini o'rganish

Tarjima asarlarning o'ziga xos xususiyatlari. Tarjima va asliyatni qiyoslash usullari. Tarjima matnini o'rganishda zamon va makon kategoriyasi. Tarjima asarlarda glossariy va interpretatsiya. Asliyat va tarjima nusxalaridan tarjima qilish xususiyatlari.

Matniy tafovutlarni o'rganishning nazariy asoslari

Matnda muallif tahriri (Navoiy, Bobur, Ogahiy, Furqat merosimisolidida). Bir asarning turlicha variantlari. Kotiblar bilan bog'liq tahrir. Uslub bilan bog'liq tahrir. G'oyaviy tahrir. (Furqat, Zavqiy, Hamza she'riyati misolidida). Nazariy xulosalar.

Arab va eski o'zbek yozuvi

Manbashunoslik va matnshunoslik ilmida yozuv malakasining ahamiyati. Arab yozuvi tarixi. Eski o'zbek yozuvining farqli jihatlari. Eski o'zbek yozuvidagi manbalar. Arab va eski o'zbek yozuvidagi adabiy asarlar matnini tabdil qilish xususiyatlari.

Qadimgi turkiy adabiy manbalar

Mahmud Koshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy kabilarning

asarlari adabiy manba sifatida. Ahmad Yassaviy “Hikmatlar”i. “Turkiy tafsir” va uning adabiy manbashunoslikdagi ahamiyati. Qul Alining “Yusuf va Zulayho” dostoni matni qadimgi turkiy adabiy manba sifatida.

Navoiy adabiy merosining matnshunoslik nuqtai nazaridan o‘rganilishi

Navoiy asarlari matni va adabiy manbashunoslik masalasi. Navoiy adabiy merosining ilmiy-tanqidiy matnlari va ularni tuzishdagi prinsiplar. Porso Shamsiyev va Izzat Sultonning Navoiy asarlari matnini o‘rganish yo‘lidagi ilmiy izlanishlari. Mustaqillik davri navoiyshunosligida matnshunoslik masalalari.

Qo‘lyozma asarlarning tuzilishi

Qo‘lyozma asarining tuzilish xususiyatlari. Basmala, hamd, na‘t va xulosa. Nasriy va nazmiy matnlarning qo‘lyozmadagi o‘ziga xos xususiyatlari. Poygir va kolofon. Qadimgi qo‘lyozmalarda bezak va tuzilishning o‘zgaruvchanligi. Hoshiya va uning mazmuni.

XX asr o‘zbek matnshunosligi

XX asr o‘zbek matnshunosligining o‘ziga xos xususiyatlari, namoyandalari, tadqiqot usullari. O‘zbek va rus matnshunosligi hamkorligi. Alisher Navoiy asarlarining matniy tadqiqi. O‘zbek mumtoz adabiyotlari matnshunosligining taraqqiyoti. XX asr o‘zbek matnshunosligining ilmiy tajribalari va hozirgi zamon.

Tazkiranavislik tarixi

Tazkiraning adabiyotshunoslikdagi o‘rni. Tazkiraning tuzilishi va xususiyatlari. XIX asr tazkiralari. Xorazmiyning “Tazkirat ul-avliyo” asari Fazliy va uning “Majmuai shoiron” tazkirasi. Komil Xorazmiyning tazkiranavislikdagi o‘rni.

Bayozlar adabiy manba sifatida

O‘zbek matnshunosligi va adabiy manbashunosligida bayozning o‘ziga xos xususiyatlari. Bayozda mualliflar tasnifi. Bayoz tartib berish an‘anasining zamonaviy ko‘rinishi. Bayozlarning keyingi asrlarda tazkiralarning o‘rnida tashkil etilganligi va ularning Qo‘qon, Buxoro va Xorazm adabiy muhitlari rivojida o‘rni

Devon – adabiy manba

O‘zbek matnshunosligi va adabiy manbashunosligida devon va uning tuzilishi tamoyillari. Devon sohibi bo‘lgan shoirlar. Debocha va uning shoir biografiyasini o‘rganishdagi o‘rni. Devonlarning arab alifbosi tarkibida tuzilish xususiyatlari. Devonlarda kiritilgan she‘rlarning janr xususiyatlari.

Milliy uyg‘onish davri manbashunosligi

O‘zbek adabiy manbashunosligi taraqqiyot bosqichlari. Milliy uyg‘onish davri manbashunosligi va uning o‘ziga xos xususiyatlari. Fitratning manbashunoslik faoliyati. Eski o‘zbek yozuvining isloh qilinishi jarayoni. Jadid milliy matbuoti - adabiy manba sifatida. XX asrda arxivshunoslikning tarkib topishi va adabiy merosni o‘rganishda arxiv materiallarining o‘rni.